

Анна Андріївна Іващенко: до 80-ти річчя науковиці

На українській землі народилось чимало ботаніків, які завдяки суттєвому внеску у вивчення та збереження рослинного покриву нашої країни стали широко відомими, проте були й такі, які за волею долі залишили батьківщину та поїхали жити й працювати у далекі краї. Тут варто згадати академіка АН СРСР Є.М. Лавренка, який народився на Харківщині і до свого 34-річчя працював у різних інституціях Харкова, а потім переїхав до Ленінграду (нині Санкт-Петербург), де під час роботи у Ботанічному інституті АН СРСР зробив значний внесок у вивчення степів і пустель та розвиток заповідної мережі колишнього Радянського Союзу. Також не можна забути д.б.н. С.С. Харкевича, вихідця з

Житомирщини, який більшу частину своєї наукової кар'єри працював у Центральному республіканському саду АН УРСР (нині – Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України). У 52 роки вчений переїхав до Владивостоку, де займався вивченням флори Далекого Сходу і опублікував кілька фундаментальних флористичних зведень, які й на сьогодні є актуальними. Разом з тим, є низка ботаніків, що залишили Україну у значно молодшому віці, і тому маловідомі у себе на батьківщині, проте у країнах, де вони живуть і працюють, до них ставляться з великою повагою за їх значний внесок у розвиток ботанічних досліджень. Одним з таких науковців є кандидат біологічних наук Анна Андріївна Іващенко, яка 14 грудня 2021 року відсвяткувала свій 80-ти річний ювілей у Казахстані. Анна Андріївна присвятила значну частину свого життя вивченню природи цієї середньоазійської країни, спеціалізуючись на дослідженнях тюльпанів та інших цибулинних рослин. Разом з тим, вона є автором публікацій орнітологічного напрямку та декількох науково-популярних видань про біорізноманіття Республіки Казахстан.

Народилася Анна (за паспортом – Ганна) Андріївна Іващенко у селі Вербино Хорольського району Полтавської області у простій з діда-прадіда селянській родині у важкому 1941 році, коли батько пішов на фронт, а село окупували. Анна Андріївна була п'ятою дитиною, проте після війни у сім'ї народилося ще п'ятеро дітей. З юного віку вона відрізнялась жадібним читанням книг, яке часто поєднувала із в'язанням гачком прекрасних мережив до маминих вишитих рушників. У 1958 році закінчила Новоаврамівську СШ з медаллю, а потім вступила на біологічний факультет Харківського державного університету імені О.М. Горького (нині – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна).

Чому ж саме біологія? Певно, важливу роль зіграла чарівна природа Полтавщини, та вчителі, які виховували любов до рідної природи. Цікаво, що Анна Андріївна започаткувала сімейну традицію, адже після неї біологами стали ще дві

сестри та дві племінниці. Хоча всі десятеро дітей цієї родини здобули освіту, стали інженерами, вчителями, але саме біологів у родині найбільше.

У Харківському університеті Анна Андріївна Іващенко навчалася з 1958 по 1963 роки. Її профільною кафедрою була кафедра ботаніки вищих рослин, яку на той час очолював доктор біологічних наук Юрій Миколайович Прокудін. Слід зазначити, що А.А. Іващенко до сих пір підтримує тісні зв'язки зі своєю *alma mater*, зокрема Ботанічним садом Харківського університету.

Після закінчення університету Анна Андріївна була запрошена на посаду ботаніка до наукового колективу далекого казахського заповідника Аксу-Джабагли. Це рішення стало доленосним: Анна Андріївна назавжди залишилася працювати у Казахстані, де протягом 22 років натхненно вивчала флору цієї унікальної території. Саме тут під науковим керівництвом д.б.н. Н.Х. Кармишевої вона підготувала кандидатську дисертацію на тему: «Безвременник желтый (*Colchicum luteum* Baker.) в Западном Тянь-Шане (экология, морфология, биология)», яку в 1978 році успішно захистила у Головному ботанічному саду АН Казахської РСР.

У 1985 році А.А. Іващенко переїжджає до Алмати, де до виходу на пенсію у 1999 році працює старшим науковим співробітником Інституту ботаніки та Головного ботанічного саду АН Казахської РСР (нині – Інститут ботаніки та фітоінтродукції Комітету лісового господарства та тваринного світу Міністерства екології, геології та природних ресурсів Республіки Казахстан). Проте, навіть під час заслуженого відпочинку, ювілярка продовжує активно працювати на науковій, освітній та природоохоронній ниві: протягом 8 років у межах проектів Програми розвитку ООН, з 2007 року по 2018 рік – на посаді старшого наукового співробітника Іле-Алатауського національного парку, а з 2020 року і до сьогодні – на посаді провідного наукового співробітника Інституту зоології Комітету науки Міністерства освіти і науки Республіки Казахстан. Окремо слід відмітити, що Анна Андріївна ніколи не переривала персональних і професійних зв'язків з Україною та українськими вченими, співпрацюючи з колегами з Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України та Херсонського державного університету.

Серед наукових здобутків Анни Андріївни Іващенко – близько 300 наукових, науково-популярних публікацій та фотоальбомів, що висвітлюють результати флористичних досліджень, проблеми та успіхи заповідної справи, а також особливості індивідуального розвитку багатьох рідкісних видів флори Казахстану, зокрема видів роду *Tulipa* L. (*Liliaceae*). Серед цих видань, які написані одноосібно або у співавторстві, особливо варто відмітити наступні: «Заповедное дело в Казахстане» (1982) (колектив авторів); «Эфемероиды заповедника Аксу-Джабаглы (семейство Лилейные)» (1987); фотоальбом «Аксу-Джабаглы» (1988); «Растения природной флоры Казахстана в интродукции» (1990) (колектив авторів); «Заповедники Средней Азии и Казахстана» (1990) (колектив авторів); фотоальбом «Страна гор и степей» (2001); «Флора сосудистых растений Западно-Алтайского заповедника» (2002) (у співавторстві); «Растительный мир Казахстана» (2004).; «Тюльпаны и другие луковичные растения Казахстана» (2005); «Сокровища растительного мира Казахстана» (2005); «Заповедники и национальные парки Казахстана» (2006) (колектив авторів); «Цветковые растения юго-востока Казахстана: полевой определитель наиболее распространенных видов» (2008); фотоальбом «Горы Центральной Азии» (2009); фотоальбом «Природа Казахстана» (2010); фотоальбом «Цветы Казахстана» (2012); «Казахстан – родина тюльпанов» (2019) (у співавторстві з О. Беляловим) та інші. Також Анна Андріївна є автором окремих тематичних карт у чотирьох колективних виданнях: «Национальная стратегия и план действий по сбалансированному использованию биологического разнообразия Республики Казахстан» (1999); «Атлас водно-болотных угодий Казахстана» (2009); «Атлас Мангистауской области» (2010); «Национальный

атлас Республіки Казахстан» (2010). А ще серед вагомих успіхів ювілярки є численні професійні інтерв'ю і консультації для різноманітних телепрограм та документальних фільмів, серед яких слід окремо відмітити документальний фільм про різноманіття і біологічні особливості тюльпанів Казахстану «На родине тюльпанов» (2018) режисера Олега Белялова.

А.А. Іващенко можна сміливо віднести до категорії талановитих і успішних педагогів, оскільки вона завжди приділяла значну увагу підготовці нових фахівців та наукових кадрів. Під її керівництвом були проведено два кандидатські дисертаційні дослідження, третє триває, а ще близько 20 кваліфікаційних робіт різних рівнів у Казахстані і країнах колишнього Радянського Союзу. Крім того, Анна Андріївна вирізняється активною громадською позицією, особливо у питаннях збереження природи Казахстану, тому бере активну участь у роботі громадської організації «Казахстанська асоціація збереження біорізноманіття» та Національному комітеті міжнародної програми «Людина і Біосфера».

За вагомий внесок у розвиток науки та активну громадську позицію Анна Андріївна Іващенко у 2021 році нагороджена Орденом Пошани Республіки Казахстан. Колеги-науковці відзначили наукові здобутки Анни Андріївни у сфері ботаніки та заповідної справи, назвавши на її честь три нових види рослин, зокрема *Allium ivasczenkoe* Kotukhov, *Tulipa ivasczenkoe* Epiktet. et Belyalov і *T. annae* J.J. de Groot & V.J.M. Zonneveld.

Автори повідомлення від щирого серця поздоровляють Анну Андріївну з 80-ти річним ювілеєм і бажають міцного здоров'я, благополуччя та нових творчих успіхів!

Пeregрим М.М., Димитрова Л.В., Абідкулова К.Т., Мойсієнко І.І.

© Peregrym M.M.^{1,2}, Dymytrova L.V.³, Abidkulova K.T.⁴, Moysiienko I.I.⁵

¹ Luhansk Taras Shevchenko National University, Kovalya Str., 3, Poltava, 36003, Ukraine,

² Matej Bel University, Tajovského Str., 40, 97401 Banská Bystrica, Slovakia;

³ "Ukrainian Botanical Society", Poltava region, Lubny district, Novoavramivka, 37842, ldymytrova@gmail.com;

⁴ Al-Farabi Kazakh National University, 71 al-Farabi Ave., Almaty, Republic of Kazakhstan, 050040;

⁵ Kherson State University, 27 Universytetska str., Kherson, 73000, Ukraine e-mail: ivan.moysiienko@gmail.com.

doi: 10.32999/ksu1990-553X/2022-18-1-7